

УДК 81'243:81'38:811.161.2:378:373.3.011.3-051(045)

**МЕТОДИ ЗАСВОЄННЯ СТИЛІСТИЧНИХ НОРМ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ
МАЙБУТНІМИ ВЧИТЕЛЯМИ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ**

Попович Н. Ф.

**METHODS OF LEARNING THE STYLISTIC NORMS
OF THE UKRAINIAN LANGUAGE BY FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS**

Popovych Nadiya

У статті досліджено методи засвоєння стилістичних норм української мови майбутніми вчителями початкової школи. Під час навчання майбутні педагоги засвоюють теоретичні відомості про стилістичні норми української мови, а також практично закріплюють їх.

Актуальність дослідження полягає в тому, що майбутні педагоги повинні досконало знати стилістичні норми української мови, оскільки вони регламентують професійне мовлення, роблять його чітким, правильним, без них неможливий правильний хід мовленнєвих ситуацій.

Майбутнім вчителям початкових класів важливо зрозуміти суть понять «стиль» та «норма», засвоїти, що стильова доцільність полягає в розподілі мовних одиниць за текстами відповідно до їхнього стильового забарвлення, у використанні в текстах лише тих стилістичних одиниць, які органічні для певного типу тексту.

У навчальному процесі використовуються різноманітні методи засвоєння стилістичних норм української мови майбутніми вчителями початкової школи. Усі вони сприяють ґрунтовному вивченню необхідних знань та виробленню практичних вмінь та навичок.

Ключові слова: навчальний процес, методи, функціональний стиль української мови, мовні норми, стилістичні норми.

The article examines methods of learning stylistic norms of the Ukrainian language by future primary school teachers. During training, future teachers learn theoretical information about the stylistic norms of the Ukrainian language, and also consolidate them practically.

The relevance of the research lies in the fact that future teachers must know perfectly the stylistic norms of the Ukrainian language, because they regulate professional speech, make it clear and correct, without them the correct course of speech situations is impossible.

It is important for future primary school teachers to understand the essence of the concepts of "style" and "norm", to learn that stylistic expediency consists in the distribution of language units by texts according to their stylistic color, in the use in texts of only those stylistic units that are organic for a certain type of text.

In the educational process, various methods of assimilation of stylistic norms of the Ukrainian language by future primary school teachers are used. All of them contribute to the thorough study of the necessary knowledge and the development of practical skills and abilities.

Key words: educational process, methods, functional style of the Ukrainian language, language norms, stylistic norms.

Питання засвоєння стилістичних норм української мови майбутніми педагогами на сьогодні є важливим, оскільки для того, щоб порозумітися зі співрозмовниками, їм доводиться підпорядковувати власне мовлення певним правилам.

Актуальність дослідження методів засвоєння стилістичних норм української мови майбутніми вчителями початкової школи полягає в тому, що майбутні

педагоги повинні досконало знати стилістичні норми української мови, оскільки вони регламентують професійне мовлення, роблять його чітким, правильним, без них неможливий правильний хід мовленнєвих ситуацій.

Вивченню важливих питань стилістики української мови присвячено ряд публікацій [1; 2; 3; 4; 5]. Однак у методології педагогіки закладів вищої освіти методи засвоєння стилістичних норм української мови майбутніми вчителями початкової школи досліджено не достатньо.

Мета статті – з'ясувати методи засвоєння стилістичних норм української мови майбутніми вчителями початкової школи.

Під час навчання майбутні педагоги засвоюють теоретичні відомості про стилістичні норми української мови, а також практично закріплюють їх.

Як відомо, мовні норми – це правила реалізації мовної системи, прийняті на певному етапі розвитку суспільства як взірць.

Майбутнім вчителям початкових класів важливо зрозуміти суть понять «стиль» та «норма». Стиль відбирає певний перелік мовних одиниць і передбачає обов'язкове їх вживання. Норма закріплює в ужитку певний мовний елемент як взірцевий, правильний, доречний. Основними рисами мовних норм є їх обов'язковість, однак залежно від мовленнєвої ситуації відбираються лише ті мовні засоби, які є найбільш доречними.

Поняття «стилістичні норми» трактують як норми, що «регулюють вживання мовних засобів відповідно до мовного стилю» [6, с. 45].

Провідною формою організації навчання у закладах вищої освіти є *лекція*. Особливістю її є виклад великого за обсягом, складного за логікою навчального матеріалу.

За допомогою такого методу навчання, як *пояснення*, розкривається зміст понять, мовних явищ, правил, висвітлюються складні питання, які не під силу студентам. Метод пояснення використовується переважно під час викладання нового матеріалу, а також у процесі закріплення, якщо студенти щось не зрозуміли.

Розповідь є монологічною формою передавання знань. Застосовується цей метод навчання з метою викласти навчальний матеріал системно, послідовно.

Майбутнім вчителям початкової школи слід засвоїти, що стильова доцільність полягає в розподілі мовних одиниць за текстами відповідно до їхнього стильового забарвлення, у використанні в текстах лише тих стилістичних одиниць, які органічні для певного типу тексту.

Оскільки в українській мові існує ряд функціональних стилів, використання кожного з них потребує чіткого дотримання норм.

Кожний стиль української мови має свої характерні ознаки.

Художній стиль – це функціональний стиль української мови, що застосовується у художній літературі.

Головними ознаками цього стилю є емоційність, експресивність, образність. На лексичному рівні в ньому вживається все словникове багатство української мови: слова з найрізноманітнішими лексичними значеннями, різні за походженням. Художньо-літературне мовлення багате на епітети, метафори, порівняння, гіперболи, перифрази, антитези тощо. Можуть уживатися діалектна та професійна лексика, фразеологізми, прислів'я, приказки. Усі мовні засоби, введені письменниками в індивідуально-образну систему художньо-літературного мовлення, взаємодіють для вираження естетичного змісту твору через систему художніх образів.

Науковий стиль – це функціональний стиль української мови, що обслуговує сферу науки.

Характерними ознаками цього стилю є широке вживання науково-термінологічної лексики, слів з абстрактним значенням та іншомовного походження; використання речень, ускладнених дієприкметниковими та дієприслівниковими зворотами, вставними словами; застосування складних синтаксичних конструкцій (безсполучникових багатокomпонентних речень, складносурядних багатокomпонентних речень, складнопідрядних багатокomпонентних речень, складних багатокomпонентних речень з різними

типами зв'язку); поділ тексту на розділи, підрозділи, пункти, підпункти, параграфи; введення діаграм, формул, схем, таблиць тощо. Усі мовні засоби репрезентують об'єктивність, точність, логічність, узагальненість, аргументованість висловлених положень, повноту інформації.

На морфологічному рівні науковий стиль характеризується багатограним вживанням іменників (з пріоритетом називного і родового відмінків), переважаючим використанням форм 3-ї особи теперішнього часу дієслів, обмеженістю паралельних морфологічних форм. Для цього стилю не властива емоційна лексика.

Офіційно-діловий стиль – це функціональний стиль української мови, який застосовується у ділових документах та спілкуванні людей в офіційно-діловій сфері.

Основними ознаками офіційно-ділового стилю є: точність формулювань, чіткість і лаконічність у висловленні думок; логічність, аргументованість викладу; наявність реквізитів, що мають певну черговість, послідовність викладу фактів; широке вживання усталених мовних зворотів; тенденція до стилістичної однорідності тексту; певна стандартизація початків і закінчень документів; вживання переважно нейтральної лексики; використання віддієслівних іменників, професіоналізмів; застосування складних синтаксичних конструкцій; дотримання прямого порядку слів; поділ тексту на пункти, підпункти тощо.

Публіцистичний стиль – це функціональний стиль літературної мови, яким послуговуються в засобах масової інформації.

Головними ознаками цього стилю є: використання емоційно забарвлених слів, повторів, фразеологічних одиниць, що зумовлюють емоційний вплив слова; популярний, чіткий виклад, орієнтований на швидке сприймання повідомлень, на стислість і зрозумілість інформації; вживання суспільно-політичної лексики.

Публіцистичний стиль характеризується використанням різноманітних морфологічних засобів, зокрема словоформ із суфіксами -ість, -ств- (-цтв-), -інн-, -енн-, -анн-, -іст та ін. Цьому стилю характерне широке вживання дієслівних форм

наказового способу в різного типу закликах, дієприкметників пасивного стану минулого часу.

На синтаксичному рівні публіцистичному стилю властиве використання іменних словосполучень, речень з однорідними членами, різноманітних відокремлень, риторичних запитань і звертань, складних речень різних типів тощо. Тон мовлення емоційний, експресивний, оцінний.

Конфесійний стиль – це функціональний стиль української мови, що обслуговує релігійні потреби суспільства.

Характерними ознаками цього стилю є: вживання слів для найменування явищ потойбічного світу, стосунків людини до Бога; мова багата на епітети, порівняння, метафори, слова з переносним значенням. Для підкреслення урочистості використовуються речення із зворотним порядком слів, поширені повтори слів.

Епістолярний стиль – функціональний стиль української мови, який застосовується у приватних листах.

Основними ознаками епістолярного стилю є: широке використання форм ввічливості – звертань у формі кличного відмінка, наявність початкової, прикінцевої та прощальної фраз, стереотипних словесних формул висловлення побажання, вітання, співчуття; невимушеність у доборі лексичних одиниць.

Розмовний стиль – це функціональний стиль української мови, який обслуговує усне спілкування людей, їх побутові потреби.

Головними ознаками цього стилю є: використання побутової лексики, фразеологізмів, емоційно забарвлених і просторічних слів, звертань, вставних слів і словосполучень, неповних речень, простих синтаксичних конструкцій. Для цього стилю властиві усні діалоги та полілоги.

Майбутнім вчителям початкової школи слід пам'ятати, що порушення стилістичних норм часто відбувається внаслідок використання в тексті певного стилю мовних одиниць, які характерні для іншого функціонального стилю.

Сприймання навчального матеріалу можна полегшити за допомогою такого

наочного методу навчання, як *ілюстрування*. Він полягає у показі взірців текстів різних функціональних стилів української мови, таблиць, схем тощо. Ілюстрації сприяють формуванню конкретних уявлень, точних понять.

Здобувачам вищої освіти необхідно засвоїти, що у публіцистичному, художньому та епістолярному стилях допускається широке варіювання форм – від конкретного слововжитку до синтаксичної побудови речень та текстів. На противагу цим стилям, постають норми офіційно-ділового стилю, які вимагають жорстку традиційність та безваріантність. Науковий стиль поєднує в собі регламентовану варіативність, залежно від виду наукової роботи.

Досконалий текст, побудований з дотриманням норм, залучає увагу реципієнтів, викликає у них інтерес, допомагає якнайточніше передати інформацію. Такий текст повинен яскраво передавати характерне та бути виразним.

Під час написання публіцистичних та художніх текстів виразність можна створити багатоваріантністю мовних засобів, а виразність наукового та офіційно-ділового стилю потрібно підкреслювати чітким дотриманням стилістичних норм.

Незважаючи на те, що у будь-якому з функціональних стилів переважають міжстильові, загальномовні засоби, кожний з них вирізняється специфічними, властивими тільки йому мовними елементами. Зокрема, для офіційно-ділового стилю характерне використання усталених мовних зворотів, стандартних шаблонів на початку та в кінці документів. Цей стиль повністю позбавлений образності, емоційності та експресивності, а відтак, для нього не властива образна лексика, емоційно-оцінні слова та експресивні мовні одиниці. Для наукового стилю характерне використання значної кількості наукової термінології, оперування абстрактними, іншомовними словами, застосування різнотипних складних речень.

Професійні комунікатори не зможуть сповна використовувати засоби мови, якщо вона не буде належно внормована на всіх рівнях. Саме стилістична норма регулює основне – доцільність використання мовних одиниць відповідно до

МОВНОГО СТИЛЮ.

У навчальному процесі можна застосовувати такий метод, як *робота з підручником*. Цей метод дає змогу студентам глибоко осмислити навчальний матеріал, закріпити його, виявити самостійність у навчанні.

До найпоширеніших видів такої роботи належать:

1) читання тексту з підручника з метою закріплення знань, здобутих на лекційному занятті. Розпочинаючи читання, слід пригадати вивчений навчальний матеріал, що допоможе глибше проникнути у зміст прочитаного. Прочитавши текст, необхідно подумки відтворити основні тези теми;

2) відповіді на подані в підручниках після тексту теми запитання. Це привчає до уважного читання тексту, допомагає виокремити в ньому головне, встановити причинно-наслідкові зв'язки;

3) аналіз взірців, таблиць, схем та інших ілюстрацій, розміщених у підручнику. Він повинен мати осмислений характер, оскільки під час аналізу необхідно пов'язувати ілюстрації з текстом підручника, вивченим навчальним матеріалом;

4) заучування термінів, правил та ін.

Важливим практичним методом засвоєння стилістичних норм української мови є *виконання вправ*.

За своєю суттю вправи є багаторазовим повторенням певних дій або видів діяльності з метою їх засвоєння, яке спирається на розуміння та супроводжується свідомим контролем і коригуванням.

У навчальному процесі можна використовувати такі види вправ: підготовчі (готують до сприймання нових знань і способів їх застосування на практиці); вступні (сприяють засвоєнню нового матеріалу на основі розрізнення споріднених понять і дій); пробні (перші завдання на застосування щойно засвоєних знань); тренувальні (сприяють формуванню навичок у стандартних умовах – за зразком, інструкцією тощо); творчі (за змістом і методами виконання наближаються до реальних життєвих ситуацій) та ін.

Під час навчання можна застосовувати такий метод навчання, як

інструктаж, який полягає в ознайомленні студентів зі способами виконання завдань.

Засвоєнню стилістичних норм української мови здобувачами вищої освіти сприяють також такі методи навчання, як самостійне спостереження, навчальна дискусія, створення ситуації інтересу і новизни у процесі викладання, опора на життєвий досвід студента, стимулювання обов'язку і відповідальності у навчанні тощо.

Отже, існують різноманітні методи засвоєння стилістичних норм української мови майбутніми вчителями початкової школи. Усі вони сприяють ґрунтовному вивченню необхідних знань та виробленню практичних вмінь та навичок.

Список використаних джерел

1. Бабич Н. Д. Практична стилістика і культура української мови: навч. посіб. / Н. Д. Бабич. – Львів: Світ, 2003. – 432 с.
2. Дудик П. С. Стилiстика української мови: підручник / П. С. Дудик. – К.: Академія, 2005. – 368 с.
3. Мацько Л. І. Стилiстика української мови: підручник / Л. І. Мацько, О. М. Сидоренко, О. М. Мацько. – К.: Вища школа, 2003. – 462 с.
4. Пономарів О. Д. Стилiстика сучасної української мови: підручник / О. Д. Пономарів. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2000. – 248 с.
5. Пономарів О. Культура слова: мовностилістичні поради / О. Пономарів. – К.: Либідь, 2011. – 272 с.
6. Шевчук С. В. Українська мова за професійним спрямуванням / С. В. Шевчук, І. В. Клименко. – К.: Алерта, 2011. – 696 с.

References

1. Babych, N. D. 2003. *Praktychna stylistyka i kul'tura ukrayins'koyi movy [Practical stylistics and culture of the Ukrainian language]*. Lviv.
2. Dudyk, P. S. 2005. *Stylistyka ukrayins'koyi movy [Stylistics of the Ukrainian language]*. Kyiv.
3. Matsko, L. I., Sydorenko, O. M. and Matsko, O. M. 2003. *Stylistyka ukrayins'koyi movy [Stylistics of the Ukrainian language]*. Kyiv.
4. Ponomariv, O. D. 2000. *Stylistyka suchasnoyi ukrayins'koyi movy [Stylistics of the modern Ukrainian language]*. Ternopil.
5. Ponomariv, O. 2011. *Kul'tura slova: movnostylistychni porady [Word culture: linguistic and stylistic advice]*. Kyiv.
6. Shevchuk, S. V. and Klymenko, I. V. 2011. *Ukrayins'ka mova za profesijnym spryamuvannyam [Ukrainian language for professional direction]*. Kyiv

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>